

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА ІСТОРІЇ ТА АРХЕОЛОГІЇ

К. І. Мелекєсцев

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОТИСТОЯННІ

Методичні рекомендації для здобувачів вищої освіти ОС «Бакалавр» спеціальності 032 / В9 Історія та археологія ОП «Історія та археологія» та 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії ОП «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Електронне видання

Вінниця
2026

УДК 94(477):[32:316.77](075.8)

М 473

*Рекомендовано до друку вченою радою
факультету історії та міжнародних відносин
Донецького національного університету імені Василя Стуса
(протокол № 4 від 07.01.2026)*

Автор:

К. І. Мелекєсцев, канд. іст. наук, доцент, старший викладач кафедри історії та археології Донецького національного університету імені Василя Стуса.

Рецензенти:

Н. Р. Темірова, д-р іст. наук, професор, в. о. зав. кафедри історії України та спеціальних галузей історичної науки Донецького національного університету імені Василя Стуса;

М. І. Прихненко, канд. пол. наук, ст. викл. кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Донецького національного університету імені Василя Стуса.

Мелекєсцев К. І.

М 473 Історія України в інформаційному протистоянні: методичні рекомендації для здобувачів вищої освіти ОС «Бакалавр» спеціальності 032 / В9 «Історія та археологія» ОП «Історія та археологія» та 291 / С3 Міжнародні відносини, ОП «Міжнародні відносини». Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2026. 40 с.

Методичні рекомендації з навчальної дисципліни «Історія України в інформаційному протистоянні» охоплюють розподіл лекційних і практичних занять у структурі курсу, проблемних питань та інших завдань, рекомендацій щодо джерельної бази й літератури.

Рекомендації до самостійної роботи покликані стимулювати студентів до пошуково-дослідницької діяльності, опрацювання першоджерел і наукової літератури, розмежування фактів і суб'єктивних суджень, аналізу подій, історіографії та сучасних політичних процесів. Виконання запропонованих завдань сприятиме формуванню в здобувачів освіти навичок орієнтування в типових методах і інструментах інформаційних операцій, пов'язаних з історією України, усвідомленню механізмів впливу на суспільну й індивідуальну свідомість.

Викладені рекомендації відповідають потребам предмету «Історія України в інформаційному протистоянні» та призначені для здобувачів освіти вищезазначених спеціальностей, а також суміжних із тематикою предмета дисциплін за вибором студентів.

УДК 94(477):[32:316.77](075.8)

© Мелекєсцев К. І., 2026

© ДонНУ імені Василя Стуса, 2026

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
1. ХАРАКТЕРИСТИКА ДИСЦИПЛІНИ	6
1.1. Компетентності та результати навчання.....	6
1.2. Тематика навчальної дисципліни	10
2. СЕМІНАРСЬКІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ.....	15
3. ІНСТРУКЦІЇ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ.....	22
4. ТЕКСТОВІ ДЖЕРЕЛА ДО ТЕМ ДИСЦИПЛІНИ	25

ПЕРЕДМОВА

Навчальна дисципліна «Історія України в інформаційному протистоянні» належить до системи новітніх міждисциплінарних курсів, що поєднують історичне знання, історіографію, політичну теорію та дослідження інформаційних впливів у контексті сучасного глобалізованого світу. Її метою є повернення історії України з площини суто академічного осмислення до активного простору сучасного інформаційного дискурсу «доби інформації», у якому історичні наративи дедалі частіше стають інструментами політичного тиску, легітимації насильства, формування колективної ідентичності або її руйнування. З огляду на поширені у публічному просторі твердження про нібито «втрату актуальності» історичного знання в умовах стрімкого технологічного розвитку, структура курсу була побудована так, щоб продемонструвати безпосередній зв'язок між інтерпретаціями минулого та викликами сьогодення. Дисципліну умовно поділено на три взаємопов'язані блоки:

1. Теоретичні засади інформаційного протистояння, зокрема поняття інформаційної та гібридної війни, інформаційних операцій, пропаганди, громадської думки та механізмів впливу на індивідуальну й колективну свідомість.

2. Історія України крізь призму інформаційних впливів і міфологізації, із залученням проблемних тем та суперечливих інтерпретацій різних історичних періодів – від давнини до новітнього часу.

3. Практичні заняття спрямовані на актуалізацію історичних знань і розвиток медіаграмотності здобувачів освіти, що дають змогу наочно продемонструвати методи, прийоми та наслідки інформаційної пропаганди у реальному інформаційному середовищі.

У зв'язку з такою побудовою курсу постала потреба у формуванні особливого комплексу семінарських і практичних завдань. Вони були розроблені з урахуванням:

1. Принципів доступності та змістовності, зрозумілості для широкого кола здобувачів освіти, а не лише для вузьких фахівців-істориків;

2. особливостей інформаційного середовища сучасного студентства, зосередженого на цифрових платформах, візуальних форматах і швидкому обігу інформації;

3. активного розвитку прикладних компетентностей, потрібних у професійній діяльності в галузях журналістики, аналітики, дипломатії, культурної політики, громадського сектору та дослідницьких центрів.

Важливе місце в межах дисципліни посідає самостійна робота здобувачів освіти, що реалізується через запропоновані завдання (презентації та ілюстровані реферати). Вони спрямовані на закріплення матеріалу семінарських і практичних

занять, а також на формування навичок роботи з різними типами історичних і публіцистичних текстів. У процесі виконання завдань студентство залучається до аналізу наукових праць, медіаматеріалів, публічних висловлювань і візуальних джерел, у яких історія України постає як об'єкт інтерпретацій, маніпуляцій і пропагандистських впливів. Допоміжні тексти з історії України, запропоновані у цьому виданні, використовуються не як «єдине правильне» тлумачення минулого, а як матеріал для порівняння, перевірки аргументації та виявлення наративних і риторичних прийомів, а також для запам'ятовування нової інформації щодо, здавалося б, відомих зі школи тем і сюжетів з історії України.

Такий формат самостійної роботи має на меті навчити здобувачів освіти самостійно працювати з історичною інформацією, відрізнити джерело від інтерпретації та застосовувати отримані знання під час аналізу сучасних інформаційних операцій.

1. ХАРАКТЕРИСТИКА ДИСЦИПЛІНИ

1.1. Компетентності та результати навчання

Мета дисципліни – формування наукового і практичного уявлення про історію України як об'єкт політичних маніпуляцій у сучасному світі на засадах гуманістичних ідеалів, демократичних цінностей, відповідно до актуальних питань сьогодення нашої держави.

Для її вивчення студентам важливо було опанувати знання, що викладалися під час студіювання дисциплін «Вступ до історії», «Історія України» у попередніх семестрах, а опрацювання цієї дисципліни потрібне для розуміння дисциплін, що будуть вивчатися у наступних семестрах, зокрема «Історія української національної ідеї», «Історія СРСР», «Математичні методи в історичних дослідженнях».

Здобувачам спеціальності 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії вивчення курсу стане в нагоді для розуміння дисципліни, яка буде розглядатися у наступному семестрі, «Ідеї Античності, Середньовіччя та Модерну у всесвітній історії». Дисципліна також має взаємозв'язок із темами дисципліни першого семестру «Конфліктологія».

Компетентності та ПРН здобувачів освіти за спеціальністю 291 / СЗ Міжнародні відносини

Інтегральна компетентність (ІК)

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми історії та археології у процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає застосування теорій і методів гуманітарних і соціальних наук та характеризується комплексністю і невизначеністю умов.

Загальні компетентності (ЗК):

1. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях (ЗК 8).
2. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності (ЗК 11).

Спеціальні компетентності (СК):

1. Здатність використовувати у професійній діяльності наукові праці та інформаційно-довідкові видання (бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи тощо), сучасні інформаційно-пошукові системи (СК 4).

2. Здатність використовувати релевантні методи опрацювання історичних та археологічних джерел, зокрема інструментарій спеціальних історичних дис-

циплін, а також сучасні інформаційні технології для обробки історичних даних (СК 6).

3. Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією (СК 10).

4. Здатність здійснювати та організовувати археологічну діяльність (СК 11).

5. Здатність робити відбір та прийняття на збереження артефактів і документів відповідно до нормативів, організовувати археографічну діяльність, роботу в архівах та музеях, державних наукових та науково-дослідних установах відповідно до встановлених правил та норм (СК 12).

6. Здатність використовувати в історичних дослідженнях знання у галузі краєзнавства, історичної географії, антропології та етнології (СК 14).

Результати навчання за спеціальністю 291 / СЗ Міжнародні відносини

1. Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу та історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему (ПРН 1).

2. Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та використовувати ці знання у професійній діяльності (ПРН 2).

3. Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел (ПРН 3).

4. Володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, професійно оперувати науковими термінами, затвердженими у фаховому середовищі (ПРН 4).

5. Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами (ПРН 5).

6. Виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії (ПРН 6).

7. Розуміти і виявляти відмінності в історіописанні, поглядах на минуле представників різних епох та у різних контекстах (ПРН 7).

8. Брати участь у плануванні та виконанні наукових досліджень у сфері історії, презентувати результати досліджень, аргументувати висновки (ПРН 8).

9. Мати навички організації практичного розв'язання питань історичної пам'яті та охорони матеріальної й нематеріальної культурної спадщини України (ПРН 9).

10. Застосовувати сучасні методиками у процесі популяризації історії та археології, а також здійсненні різних видів педагогічної діяльності (ПРН 10).

11. Здійснювати аналіз ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов (ПРН 11).

12. Здійснювати комунікацію щодо професійних питань із представниками наукових, громадських, релігійних і національно-культурних організацій і спільнот (ПРН 12).

13. Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей (ПРН 13).

14. Вміти акумулювати та поширювати кращий досвід професійної діяльності, інтегрувати досягнення інших наук для розв'язання актуальних проблем історії та археології (ПРН 14).

15. Знати наукові та організаційні аспекти функціонування археологічної, архівної, музейної сфери (ПРН 15).

16. Знати сучасні методики навчання історії, основи психолого-педагогічних досліджень. Виявляти готовність до здійснення гуманної педагогічної взаємодії (ПРН 16).

17. Доводити історичну своєрідність, культурне та етнонаціональне розмаїття України, історичну обґрунтованість процесу євроінтеграції України (ПРН 17).

Компетентності та ПРН у здобувачів освіти за спеціальністю 032 / В9 Історія та археологія

Інтегральна компетентність (ІК)

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми історії та археології у процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає застосування теорій і методів гуманітарних та соціальних наук та характеризується комплексністю і невизначеністю умов.

Загальні компетентності (ЗК):

1. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях (ЗК 8).
2. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності (ЗК 11).

Спеціальні компетентності (СК):

1. Здатність використовувати у професійній діяльності наукові праці та інформаційно-довідкові видання (бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи тощо), сучасні інформаційно-пошукові системи (СК 4).
2. Здатність використовувати релевантні методи опрацювання історичних та археологічних джерел, зокрема інструментарій спеціальних історичних дисциплін, а також сучасні інформаційні технології для обробки історичних даних (СК 6).

3. Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією (СК 10).
4. Здатність здійснювати та організовувати археологічну діяльність (СК 11).
5. Здатність робити відбір та прийняття на збереження артефактів і документів у відповідності до нормативів, організовувати археографічну діяльність, роботу в архівах та музеях, державних наукових та науково-дослідних установах у відповідності з прийнятими правилами та нормами (СК 12).
6. Здатність використовувати в історичних дослідженнях знання у галузі краєзнавства, історичної географії, антропології та етнології (СК 14).

Результати навчання за спеціальністю 032 / В9 Історія та археологія

1. Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему (ПРН 1).
2. Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та використовувати ці знання у професійній діяльності (ПРН 2).
3. Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел (ПРН 3).
4. Володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, професійно оперувати науковими термінами, затвердженими у фаховому середовищі (ПРН 4).
5. Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами (ПРН 5).
6. Виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії (ПРН 6).
7. Розуміти і виявляти відмінності в історіописанні, поглядах на минуле представників різних епох та у різних контекстах (ПРН 7).
8. Брати участь у плануванні та виконанні наукових досліджень у сфері історії, презентувати результати досліджень, аргументувати висновки (ПРН 8).
9. Мати навички організації практичного розв'язання питань історичної пам'яті та охорони матеріальної й нематеріальної культурної спадщини України (ПРН 9).
10. Застосовувати сучасні методики у процесі популяризації історії та археології, а також здійсненні різних видів педагогічної діяльності (ПРН 10).
11. Здійснювати аналіз ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов (ПРН 11).
12. Здійснювати комунікацію щодо професійних питань із представниками наукових, громадських, релігійних і національно-культурних організацій і спільнот (ПРН 12).

13. Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей (ПРН 13).

14. Вміти акумулювати та поширювати кращий досвід професійної діяльності, інтегрувати досягнення інших наук для розв'язання актуальних проблем історії та археології (ПРН 14).

15. Знати наукові та організаційні аспекти функціонування археологічної, архівної, музейної сфери (ПРН 15).

16. Знати сучасні методики навчання історії, основи психолого-педагогічних досліджень. Виявляти готовність до здійснення гуманної педагогічної взаємодії (ПРН 16).

17. Доводити історичну своєрідність, культурне та етнонаціональне розмаїття України, історичну обґрунтованість процесу євроінтеграції України (ПРН 17).

1.2. Тематика навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1

ОСНОВИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОТИСТОЯННЯ

Тема 1. Термінологія «інформаційного протистояння» та Україна

Інформаційна війна, «information warfare», «information operations», «psychological warfare». Українська та зарубіжна термінологія. Інформаційна гігієна, інформаційний шум, інформаційний цукор, інформаційна вразливість. Платформи та «deplatforming». Громадська думка та умовивід. Заохочення довіри до «альтернативних джерел інформація» та зневаги до «mainstream media». «Media influencers».

Кібервійна та «Шпигунська війна». HUMINT, SIGINT та MASINT. Чому шпигунські агентства зацікавлені в цій сфері? Логістика інформаційних комунікацій та можливості для її саботажу. «Network-centric warfare». MKULTRA та інші проекти з метою дослідження та контролю людської свідомості.

Теорія «Справедливої війни» та чому вона є застарілою? Гібридна війна. Презентація інформації для різних аудиторій. Створення внутрішніх суспільних протиріч через пропаганду з її переходом у інформаційну війну. Підтримка позитивного іміджу політії засобами інформаційної війни.

Чому історія є предметом інформаційних протистоянь? Фактор «сакральності» в обґрунтуванні «справедливості» порушень міжнародного права. Історія України та її незручність для ідеологій інших держав. Основні «фронти» інформаційного протистояння щодо української історії.

Тема 2. Основні прийоми інформаційних впливів на сприйняття історії України

«Кінець історії»: втрата пильності українцями пострадянської доби, недовіра до можливості нових конфліктів, змін сприйняття історії силами ззовні, деморалізації та знищення єдності українства. Основні сили, що зацікавлені у здійсненні впливів на історію України. «Позитивні» та «негативні» викривлення історичних фактів, розповсюдження цих викривлень у масмедіа. Прихована та відкрита історична політика, забезпечення впевненості у власній правоті. Історія України та Східної Європи загалом у риториці лідерів держав та інших політиків.

Ключові завдання інформаційних спецоперацій проти України. Прийоми деморалізації, формування певного бачення історії, створення вигляду масової підтримки «правильного» трактування історії, психологічна підтримка «альтернативних поглядів» на історичні події та, відповідно, політичні події. Сприяння радикальним рухам у стані інформаційного супротивника, стимулювання «пересмислення історії» такими рухами.

Інтернет та сприйняття інформації історичного характеру. «Стіни тексту» та короткі повідомлення. Анонімність та поширення інформації. «Меми» до появи Інтернету та після. Використання мемів, анекдотів, жартів для поширення історичних міфів.

«Альтернативні версії» подій та теорії заволодування – засоби деморалізації, втрати віри у можливість взагалі колись отримати правдиву інформацію. «Whataboutism» та як на нього відповідати. Антипропаганда та контрпропаганда – у чому різниця? Принцип 60/40.

Критичне ставлення до джерел як засіб історичної інформаційної гігієни. У які історичні періоди джерела з історії України знаходилися під контролем зацікавлених сторін? Чому є сенс вивчати історію рідної землі на основі закордонних джерел?

Тема 3. Вузлові проблеми історії України в контексті інформаційного протистояння

Що таке українство та Україна? Коли та звідки взялося слово «Україна»? «Підводні камені літописів» та Україна на мапах Європи. Стимулювання інформаційними супротивниками комплексу меншовартості, відчуття «вічності» пригніченого становища населення України. Які етноси, що проживали на території України, були учасниками українського етногенезу, а які зберегли свою окремішність? Чи адекватно висвітлюється в історії України історичні процеси, пов'язані з цими етносами, їх політіями? Феномен «Нас» та «Іншого» в історичних наративах.

Інформаційні впливи з метою: а) невизнання права України на історію взагалі; б) спонукання розглядати українців «вигаданою нацією»; в) спонукання до скепсису щодо територіальної цілісності України; г) спонукання до асоціації українців з «фашистами» – типowo, з німецьким нацизмом і його символікою; д) перехоплення українських образів та символів.

Змістовий модуль 2

МІФОЛОГІЗАЦІЯ ОКРЕМИХ ПЕРІОДІВ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Тема 4. Давня історія України в інформаційному протистоянні

Критика джерел з давньої історії України. Зображення праісторії та племінної історії до утворення «національних держав» у різних країнах – «кому вірити?». Прусські пошуки історичного коріння та радянська ідеологія «трьох братніх народів», яким чином вони досі диктують основи сприйняття античної історії Європи? Фольк-гісторі та вигадування безкінечних «гіперборей» та «арійських рас» як метод нівелювання новітніх студій, що суперечать концепціям ХІХ–ХХ ст.

Новітні дослідження ірландських генетиків та французьких антропологів щодо походження кельтів. Кельтський, скіфський, сарматський періоди в історії України та чому їх намагаються відмежувати від історії слов'янства. Виникнення слов'ян і балів «на порожньому місці» в результаті ігнорування етногенезів у період античності. Окремі елементи античних культур на території України, що збереглися до наших днів.

«Велике переселення народів» та «навала гунів»: підміна понять в основі забезпечення «славної історії» німецькими авторами ХІХ ст. Римська імперія та навколишні народи. Участь населення територій сучасної України у вторгненнях на територію Західної та Східної Римських імперій та на землі німецьких племен (територій сучасних Польщі та східної Німеччини). Слов'янські племена укрaнів, лужичан, лютичів та інших «полабських слов'ян», нівелювання їхнього значення для історії України пропагандою («протоукри»). Забута Волинська держава дулібів та Велика Хорватія – перші незалежні слов'янські політії пост-римської епохи.

Тема 5. Середньовічна історія України в інформаційному протистоянні

Критика джерел, «знаходження» літописів російською владою та дворянами ХVІІІ–ХІХ ст. Роботи Тітмара Мерзебургського, Вільяма де Рубрука та інші західноєвропейські джерела з історії України середньовічної доби – чому вони ігноруються? Династична історія та як вона відрізняється від націоналістичного розуміння історії. Куявія, Артанія, Славія, Волинь – теорії щодо місцезнахо-

дження політій. Витоки та дивергенція мови пращурів українського народу, мови лужичан та українців Закарпаття.

Русь в історичних нарративах в Україні та навколишніх країнах. Українська символіка: що вона представляє, та чому перебуває під атакою «міфотворців»? Міфи та контрміфи про герб України: «хозарська тамга» та «кречет Рюриковичів». Християнізація на Русі та в Польщі. Жінки та жіноцтво в українській історії, чому їхня роль була применшена? Королеви Олена, Ірина, Бона Сфорца та їхній внесок в історію країни. Померання: польський та руський впливи. Забуті королівські титули правителів Русі та «великі князі». Констанцький собор та місія Григорія Цамблака 1418 р.: витоки «уніатства». «Чорна смерть» та її наслідки. Вимирання старих руських династій, переселення польської шляхти, фальсифікація документів про земельну власність. «Онімечення» міст Польщі та Русі, утворення єврейських та вірменських громад, політика королівств щодо переселенців. Єврейські та польські історичні нарративи, пов'язані з українськими землями.

Феномен України. Між Королівством Русі та нащадками Золотої Орди. Спадщина традиційної «Європи королівств» та унікальний досвід із боку «Дикого Поля». Як українці сприймали та називали себе та свою землю в «Козацьку добу»? Що вбачали своєю історією у «доросійський період»? Виникнення «сакральних місць» та сторін історії для польської та московської держав: «Львовська обітниця» та «Господар Всієї Русі».

Забезпечення відчуття спільної з Москвою середньовічної історії різними методами. «Стара Ладога», «богатирі», «билини», «Рюриковичі». Чому контрпропаганда за умови збереження іноземної схеми історії та ідеологем заганяє українську історіографію у глухий кут? Ігнорування українською стороною «бомб повільної дії» в історіографіях Польщі, Ізраїля, країн Заходу щодо середньовічної та особливо козацької історії.

Тема 6. Нова та новітня історія України в інформаційному протистоянні

Парадокс колапсу державності в Україні та Польщі XVIII ст. Литовська, Польська, Козацька, Імперська доба в історії України – результат завоювання, чи вибору української еліти? Чому слово «Україна» почало все надалі замінювати довготривалу «Русь»? Хто був найбільше зацікавлений у такій зміні? Чому вона поширилася в народі?

Гімн України: «вкрадений у поляків»? Чому він написаний саме так? Що стоїть за спробами денонсації гімну як «занадто сумного»? Який сенс символіки у сучасному світі, в умовах глобалізації? Чому вона досі викликає контраверсію?

Український інтегральний націоналізм: у чому його сутність, яка його доля, та чи зберігає він актуальність? Українсько-польський етнічний конфлікт періо-

ду Другої світової війни: «Волинська трагедія», «різанина» чи «підпільна війна» в умовах нацистської окупації? Єврейський погляд на український націоналізм: факти та «за переказами». Московські претензії до українського націоналізму: чому вони взагалі існують? Чергові помилки української контр-пропаганди у політиці «відбілювання» націоналістів.

Московські пошуки «творців України»: австрійський генштаб, Ленін, Сталін. Польські наративи про «відсутність українців у польському Львові». Угорський проєкт «Nagy-Magyarország» та його небезпека для навколишніх націй. Зазихання на території України та виправдання таких дій. Атаки проти української мови з різних боків.

Протестні рухи, падіння СРСР та пострадянська епоха: викривлення «нещодавньої» історії України. Пошук «винних» у «найбільшій геополітичній катастрофі».

Тенденції посилення націонал-популізму у 10–20-х рр. XX і XXI ст. Методи впливу націоналістичних урядів на сприйняття історії «внутрішньою» та «зовнішньою» аудиторією. «Парад диктатур» 30-х рр. XX ст.: попередження для XXI ст.?

Чи є Україна моноетнічною? Чи була колись? Як змінювалися «критерії українськості» упродовж століть?

У чому практична цінність патріотизму сьогодні? «Навіщо мені потрібна Україна»? Реальність та вірогідність екзистенційних загроз сучасному індивіду в разі падіння України та українства.

2. СЕМІНАРСЬКІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Заняття 1

Семінарське заняття

Ідеї «інформаційної війни» та «гібридної війни» в суспільній думці

1. Знайти в мережі Інтернет та виділити з посиланнями на джерела визначення «інформаційна війна» та «гібридна війна» в українському інформаційному просторі.

2. Знайти в мережі Інтернет та виділити з посиланнями визначення «інформаційної війни» та «гібридної війни» в іноземних джерелах.

3. Прочитати статті «Шпигунська війна та нові виклики для Заходу», «Персони нон грата: нова фаза шпигунської війни» та «Від “шпигунської” до “гібридної війни”» та «“А ви чули про вибори Путіна?”: зашумлення у ЗМІ».

Відповісти на питання:

- Як ви розумієте поняття «інформаційне зашумлення»?
- Чому саме дипломатів підозрювали як потенційних шпигунів?
- Як події, описані у статтях, вплинули на формування суспільної думки в Україні, Сполученому Королівстві, Російській Федерації?
- Чи може метод «інформаційного зашумлення» використовуватися для характеристики тих чи інших історичних трендів та подій?

Джерела та література

1. Слобожанський К. «А ви чули про вибори Путіна?»: зашумлення у ЗМІ. *Рубрика*. 2018. URL: <https://rubryka.com/article/a-vy-chuly-pro-vybory-putina-zashumlennya-u-zmi/>

2. Слобожанський К. Від «шпигунської» до «гібридної» війни. *Рубрика*. 2018. URL: <https://rubryka.com/article/vid-shpygunskoyi-do-gibrydnoyi-vijny/>

3. Горбулін В. П., Додонов О. Г., Ланде Д. В. Інформаційні операції та безпека суспільства: загрози, протидія, моделювання: монографія. Київ: Інтертехнологія, 2009. 164 с.

4. Слобожанський К. Персони нон грата: нова фаза шпигунської війни. *Рубрика*. 2018. URL: <https://rubryka.com/article/persony-non-grata-nova-faza-shpygunskoyi-vijny/>

5. Світова гібридна війна: український фронт / за заг. ред. В. П. Горбуліна. Київ: НІСД, 2017. 496 с.

6. Слобожанський К. «Шпигунська війна» та нові виклики для Заходу. *Рубрика*. 2018. URL: <https://rubryka.com/article/shpygunska-vijna-ta-novi-vykylyky-dlya-zahodu/>

Заняття 2

Практичне заняття

Практика пошуку авторитетних джерел та перевірки їх надійності

1. Знайти і прочитати статті новин:

А) НТВ, 28.04.2014, «Неизвестные с битами жестоко избили участников митинга в Донецке»;

Б) ВВС, 28.04.2014, «В Донецке жестоко избиты участники проукраинской акции»;

В) ZAXID.NET, 29.04.2014, «Міліція затримала 8 учасників сутички на мітингу в Донецьку»;

Г) УНІАН, 29.04.2014, «Прокуратура розслідуватиме бездіяльність міліції під час мітингу 28 квітня в Донецьку»;

Д) Радіо Свобода, 28.04.2018, «Донецьк-2014: останній проукраїнський мітинг у 10 фото».

Відповісти на питання: Як підпорядкування ЗМІ вплинуло на характеристику подій, що відбулися 28.04.2014 р.? Чому НТВ спробував охарактеризувати постраждалих мітингувальників як «проросійських», незважаючи на відеоролик, прикріплений до новини? Чи має значення плин часу (з 2014 до 2018) для пошуку правди про події? Чи чули ви раніше про зазначені події та роль у них правоохоронних органів?

2. Чим відрізняється історичне джерело від історичної літератури? У яких випадках література може ставати джерелом?

3. Відкрити статтю «Великий Новгород» на Вікіпедії. Порівняти секції «Письмові джерела історії» та «Археологія». Відповісти на питання: які причини відмінностей між працями археологів, істориків, і текстами літописів?

Джерела та література

1. Буняк В. Пропагандисти поширюють у тіктоці підроблені відео, де українці нібито просять Росію «допомогти», – ЦПД. *Детектор медіа*. 2025. URL: <https://detector.media/infospace/article/245080/2025-10-23-propagandysty-po-shyryuyut-u-tiktotsi-pidrobleri-video-de-ukrainsi-nibyto-prosyat-rosiyu-dopomogty-tspd/>

2. Великий Новгород. *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Великий_Новгород

Заняття 3
Семінарське та практичне заняття
Історичні й політичні «міфи» та «меми»,
поширені серед ваших родичів, знайомих. Як на це реагувати?

1. Які хибні твердження про історію, стереотипи, історичні міфи, меметичні уявлення про події та осіб мають ваші близькі?
2. Як ставитися до знайомої чи близької людини, що розповсюджує фейкову інформацію? Як із нею розмовляти?
3. Як спростовувати фальшиві чи стереотипні уявлення у ваших родичів, знайомих, конфідентів? Запропонуйте такі методики, які не викликатимуть у них протестів та різкої негативної реакції?
4. Прочитайте роботи:
  - А) Serhiy Makarenko «Manipulation of social consciousness in the process of communication»;
  - Б) Abdumalik Akramov «Civil Consciousness as Important Component of Public Consciousness»;
  - В) Charles P. Taft «What Is the Civic Conscience?».

Дайте відповіді на питання:

1. Що таке «Social Consciousness» та «Civic Conscience»?
2. Хто і як може впливати на суспільну свідомість?
3. Чи можливо докорінно змінити погляди людини на соціально-політичні та історичні питання (якщо можливо, пояснити, як саме)? Який результат будуть мати часткові зміни таких поглядів?

Джерела та література

1. Akramov A. Civil Consciousness as Important Component of Public Consciousness. *Eastern European Scientific Journal*. 2015. № 4(15). URL: <http://journale.auris-verlag.de/index.php/EESJ/article/viewFile/438/440>
2. Makarenko S. Manipulation of social consciousness in the process of communication. *Problems of Modern Psychology Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohiienko University*. 2018. URL: https://www.researchgate.net/publication/329690430_Manipulation_of_social_consciousness_in_the_process_of_communication
3. Taft C. P. What Is the Civic Conscience? *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*. 1952. Vol. 280. P. 142–148. URL: <https://www.jstor.org/stable/1028590?seq=1>

Заняття 4

Семінарське заняття

Образи давньої та середньовічної історії України та культурна апропріація

1. Що таке «культурне привласнення»? Наведіть 5 прикладів відомої вам культурної апропріації.

2. Розглянути використання образів лицарства України-Русі у сучасних медіа. Звідки походить назва «богатыр»? Як і чому використовуються образи богатырів? Як вони зображуються та чому зазнають культурної апропріації? (Шукати в мережі Інтернет: «Богатыри встретились с современным миром в забавных комиксах»; «Русские богатыри против западных супергероев»).

3. Як та навіщо змінюється характеристика українського козацтва в сучасному російському медіа? Яке походження та символізм останніх слів Тараса Бульби в екранізації режисера В. Бортко?

4. Ознайомтеся з роботою *Сергій Полтавець, канд. політ. наук, ст. наук. співроб., Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського «Козацький дискурс» як складова інформаційної війни.*

Дайте відповіді на питання:

А) Які основні сторони впливу? Які їх цілі?

Б) Якими є методи та засоби інформаційного впливу на «козацький дискурс»?

В) Що ви особисто знаєте про козацтво в Україні та за її межами? На основі яких джерел базуються ваші дані? Чи можете ви ідентифікувати стереотипні уявлення, сформовані у вашій свідомості? Чому так трапилося? Навіщо були розповсюджені в суспільстві такі стереотипи та характеристики?

Джерела та література

1. Закіров М. Міф як засіб інформаційного впливу та інструмент політичної комунікації. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського: збірник наукових праць*. 2017. Вип. 48. С. 450–459.

2. Полтавець С. «Козацький дискурс» як складова інформаційної війни. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського: збірник наукових праць*. 2016. Вип. 43. С. 165–179.

3. Cultural Appropriation. URL: https://bento.cdn.pbs.org/hostedbento-prod/filer_public/whatihear/9-Cultural_Approp-Viewing_Guide.pdf

Заняття 5
Практичне заняття
Приклади стереотипів та «лейбелінг»

1. Що таке «ethnic labeling»? Які негативні та позитивно забарвлені ідентифікації етнічних груп ви знаєте? Чи пов'язані вони з історією цих народів, із теперішньою політичною ситуацією?

2. Які стереотипи про свою власну етнічну групу ви знаєте? Чи вважаєте ви їх об'єктивними? Чому? Чи бачите їх пов'язаними з історією, сучасними подіями? Як би Ви поставилися до «нормалізації» таких стереотипів у ЗМІ, в розмові зі знайомими та незнайомцями?

3. Наведіть приклади з історії того чи іншого народу, які становлять протиріччя відомим вам про нього стереотипам.

Джерела та література

1. Бакалець О. Г. Українофобія: історія і сьогодення. *Наукові праці. Політичні науки: науково-методичний журнал*. 2001. № 12. URL: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/politics/2001/12-1-6.pdf>

2. Ре-візія історії. Російська історична пропаганда та Україна / Я. Грицак, К. Галушко, Я. Примаченко, Г. Єфіменко, С. Громенко, І. Гоменюк, О. Ілюк, О. Сороцинська, А. Кадельник. Київ: К.І.С., 2019. 99 с.

3. Терещук Г. Українофобія є небезпечним явищем – науковці. *Радіо Свобода*. 23 травня 2012. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/24590851.html>

4. Voereboom J. Ethnic Group Labelling and the Reporting of National Educational Outcomes in New Zealand. *NZJ Educational Studies*. 2017. № 52. P. 315–330. DOI <https://doi.org/10.1007/s40841-017-0089-9>

5. The Development of Ethnic/Racial Self-Labeling: Individual Differences in Context / Y. M. Cheon, S. D. Bayless, Y. Wang, T. Yip. *Journal of youth and adolescence*. 2018. Vol. 47(10). P. 2261–2278. DOI:10.1007/s10964-018-0843-4.

6. Kiang L., Perreira K. M., Fuligni A. J. Ethnic label use in adolescents from traditional and non-traditional immigrant communities. *Journal of youth and adolescence*. 2011. Vol. 40(6). P. 719–729. DOI:10.1007/s10964-010-9597-3.

7. Wang Y. One graphic traces how racial and ethnic labels in America have changed since 1790. *Washington Post*. 4 November 2015. URL: <https://www.washingtonpost.com/news/morning-mix/wp/2015/11/04/one-graphic-traces-how-racial-and-ethnic-labels-in-america-have-changed-since-1790/>

Заняття 6
Практичне заняття
Практика спростування антиісторичної пропаганди

1. Прочитайте інтерв'ю «Украина состоит из подарков русских царей и советских генсеков», репортер Роман Голованов, видання «Комсомольская Правда» (або інше подібне інтерв'ю чи редакторську статтю за власним вибором після узгодження з викладачем).

2. Прокоментуйте кожен репліку інтерв'юера та співбесідників. Виділіть риторичні та провокаційні запитання, історичні фальсифікації та помилки, «недомовленість».

3. Опишіть мотивацію кожного з учасників діалогу. Чому вони зайняли відповідні позиції? Чи пов'язана їхня мотивація з особистими причинами?

4. Проаналізуйте запропоновану у статті мапу. Чи бачили ви подібні «мапи подарунків»? Виявіть ознаки спалювання історії на цій мапі.

Джерела та література

1. Бакалець О. Г. Українофобія: історія і сьогодення. *Наукові праці. Політичні науки: науково-методичний журнал*. 2001. № 12. URL: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/politics/2001/12-1-6.pdf>

2. Галушко К. Русская щедрость. Из каких царских подарков состоит Украина. *ДС*. 12 марта 2017. URL: <https://www.dsnews.ua/society/russkaya-shchedrost-iz-kakih-tsarskih-podarkov-sostoit-ukraina-12032017180000>

3. Галушко К. Украинские пределы: Украина и украинцы в европейской картографии от Античности до XX века: научно-популярное издание. Киев, 2014. 143 с.

4. Голованов Р. Украина состоит из подарков русских царей и советских генсеков. *Internet Archive / КП*. 2017. URL: <https://web.archive.org/web/20250608043308/https://www.kp.ru/daily/26680.3/3702227/>

5. Ре-візія історії. Російська історична пропаганда та Україна / Я. Грицак, К. Галушко, Я. Примаченко, Г. Єфіменко, С. Громенко, І. Гоменюк, О. Ілюк, О. Сороцинська, А. Кадельник. Київ: К.І.С., 2019. 99 с.

6. Русская щедрость. *Internet Archive / LJ*. 7 грудня 2018. URL: <https://web.archive.org/web/20220507224913/https://tolik-evseev.livejournal.com/131712.html>

Заняття 7
Семінарське заняття
Найнебезпечніші пропагандистські тактики
проти інформаційної безпеки України та «Заходу» взагалі»

1. Що таке «конспірологічні теорії» та «теорії змови»? Чи використовуються вони стосовно питань історії? У чому внутрішня та зовнішня небезпека підтримки таких теорій великими групами населення?

2. Що таке «фольк-гісторії», звідки походить поняття? Які приклади стосовно історії України ви знаєте? Хто їх поширює та навіщо? Хто виграє?

3. Чи є раціональне зерно у роботах «фольк-істориків»? Як його відокремити? Як треба пояснювати цю проблему людям, які «захоплені» фольк-гісторією?

4. Навіщо московська пропаганда пропонує якомога більше версій інциденту (напр., МН-17, зіткнення в Одесі 2014 р., розстріл учасників Революції гідності)? Чому пропагандисти хочуть, щоб люди думали, що «ніколи не дізнаються правди»?

5. Що таке «whataboutism»? Чи помічали ви за собою використання такої тактики під час обговорення різних питань (особливо політичних)? У чому хибність та логічна помилка такої тактики? Чому, незважаючи на нелогічність, вона використовується пропагандистами?

6. Порівняйте рухи QAnon та «Народно-освободительное движение». Що в них спільного і що відмінного? У чому небезпека України для таких ідеологій?

7. Яке місце посідає історія України у сприйнятті історії у: а) Російській Федерації; б) інших сусідніх країнах; в) решті Європи; г) США та Канаді; д) країнах Азії; е) решті Америки?

8. Що має робити Україна для покращення свого історичного образу у вищезазначених країнах?

Джерела та література

1. Мелекесцев К. І. Історія України в політичних маніпуляціях епохи пост-правди. *Історичні і політологічні дослідження*. 2020. № 1. С. 130–142.

2. Політика історичної пам'яті в контексті національної безпеки України: аналіт. доповідь / В. М. Яблонський, В. С. Лозовий, О. Л. Валевський, С. І. Здіорук, С. О. Зубченко та ін.; за заг. ред. В. М. Яблонського. Київ: НІСД, 2019. 144 с.

3. ІНСТРУКЦІЇ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійне завдання – презентація **СР. УСВІДОМЛЕННЯ ПРОПАГАНДИ**

Кожен здобувач освіти має обрати для аналізу одну наукову роботу чи джерело інформації, або підготувати презентацію кількох таких джерел (наприклад, новин одного авторства чи колективу, авторських блогів, статей політиків, журналістів, політичних блогерів, істориків, політологів, дослідників міжнародних відносин). **Завдання:** описати наратив, у межах якого працює та який намагається донести автор, визначити поставлені ним акценти на «правдивості інформації» та «загально відомих фактах / характеристиках», вказати на викривлення фактів (за наявності), запропонувати можливу мету створення такого тексту. Після оцінювання викладачем за бажанням студента результати самостійної роботи можуть презентуватися студентському колективу під час аудиторних занять.

Обсяг презентації: 10–12 слайдів. Формат: .ppt чи .pptx, в окремих випадках допускається формат .pdf. Для отримання додаткових балів допускається можливість показу презентацій аудиторії та обговорення з колегами матеріалів презентації, повністю та неповністю розкритих аспектів теми, правильності авторських висновків.

Використання штучного інтелекту та штучних нейронних мереж (ChatGPT чи аналогів) для генерації тексту заборонено. Однак, є можливим використання штучного інтелекту для контент-аналізу та моделювання типових продуктів конкретного пропагандиста чи пропагандистського ЗМІ з чіткими тенденціями продукування матеріалів (приклад блогпосту, твіту).

Критерії оцінювання презентації	0–5 балів	6–9 балів	10 балів
Відповідність матеріалу тематиці проєкту	Містить близький за тематикою матеріал, але не має важливої інформативної функції	Загалом відповідає тематиці проєкту і є доволі інформативним	Точно відповідає тематиці, містить дуже важливу інформацію
Структурованість інформації	Важко зрозуміти структуру подання інформації	Простежується певна структура в розміщенні інформації	Має чітку, логічно побудовану структуру
Використання графіків, таблиць, діаграм	Графіки, таблиці і діаграми відсутні	Графіки, таблиці і діаграми представлені в роботі, але суттєво не доповнюють змісту	Графіки, таблиці і діаграми відповідають змісту та розкривають його сутність
Наявність посилань на використані інформаційні джерела	Немає посилань на використані джерела	Не повністю представлені інформаційні джерела або не всі правильно оформлені	Оформлення посилань на інформаційні джерела цілком правильні, вичерпні

Критерії оцінювання презентації	0–5 балів	6–9 балів	10 балів
«Читабельність» тексту, наочність	Естетичний вигляд незадовільний (відсутня чітка структура розміщення інформації, недоречна графіка оформлення)	Естетичний вигляд дещо поєдує недостатньо чітка структура розміщення інформації, не зовсім доречна графіка оформлення	Чітка побудова сторінок. Розмір тексту легко сприймається
Відповідність дизайну змісту роботи, єдність стилю в оформленні різних частин презентації	Дизайн зовсім не відповідає тематиці проєкту, а інколи навіть іде всупереч загальному змісту	Дизайн не суперечить загальному змісту проєкту	Гармонійне поєднання дизайнерських знахідок з ідеєю проєкту
Уміння і навички використовувати комп'ютерні технології (використання спецефектів, анімацій, звуків, графіки)	Низький (початковий) рівень використання різноманітних можливостей комп'ютерних технологій	Виконання роботи засвідчує середній рівень умінь і навичок використання комп'ютерних технологій здобувачами освіти	Робота є прикладом високого рівня володіння комп'ютерними технологіями

Індивідуальне завдання – ілюстрований реферат **ОБРАЗИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ДЛЯ СУЧАСНИХ МЕДІА**

Завдання виконується індивідуально кожним здобувачем освіти. Сутність завдання полягає у дослідженні можливостей зображення історії України (окремого сюжету чи теми) в медіа в такій формі, щоб результати вашої роботи не спростовувалися як фальшиві, а також були б якнайменш контраверсійними за результатами презентації. За обраною темою з історії України студенти збирають матеріал, пишуть текст, роблять висновок щодо перспективності теми.

Для отримання додаткових балів допускається можливість підготовки презентації за матеріалом реферату, демонстрації її в аудиторії, захисту своєї позиції та отриманих результатів.

Вимоги до оформлення: 14 шрифт, Times New Roman, інтервал 1,5 см, поля 2 см, відступ абзаців 1,25 см.

Використання штучного інтелекту та штучних нейронних мереж (ChatGPT чи аналогів) для генерації тексту реферату заборонено, проте є можливим для аналізу ключових положень існуючих текстів «Історичної правди» (або інших історико-орієнтованих ЗМІ) для виділення типових характеристик такого роду видань, задля легшого формулювання **власної «статті для сучасних медіа з історії України»**.

Критерії оцінювання:

- відповідність заявленої теми змісту реферату – 4 бали;
- вчасність подачі реферату – 2 бали;

- самостійність висновків – 4 бали;
- творчий (креативний) підхід до проблеми – 4 бали;
- залучення до аналізу першоджерел – 4 бали;
- структурованість матеріалу (якість плану) – 2 бали;
- використання сучасних публікацій та першоджерел – 2 бали;
- ілюстративні додатки – 2 бали;
- виступ із захистом результатів дослідження – 2 бали (можливі додаткові).

4. ТЕКСТОВІ ДЖЕРЕЛА ДО ТЕМ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1

Термінологія «інформаційного протистояння» та Україна

Клаузевіц К. «Про війну»

Про суть війни та політику: «Війна – це не самостійне явище, а продовження політики різними засобами».

Про насильство та примус: «Війна – це акт насильства, щоб змусити противника виконати нашу волю».

Про використання дезінформації: «Не існує більш природної властивості задля того аби керувати й надавати життя стратегічній діяльності, як хитрість. Хитрість передбачає якийсь прихований намір і, отже, протиставляється прямому, простому, тобто безпосередньому, способу дій».

Про помилки через небезпеку ілюзій та важливість реалістичної оцінки: «Доброзичливі люди можуть, звичайно, вважати, що існує якийсь оригінальний спосіб обеззброювати та перемагати противника без пролиття великої кількості крові... Звучить це привабливо, але насправді є обманом, який необхідно викрити. Війна є вкрай небезпечною справою, в якій найгірші помилки походять від доброти». Це про небезпеку ілюзій та важливість реалістичної оцінки.

Про вивчення інформації супротивником: «Ніколи не воюйте з одним противником занадто довго – він пристосується до вашої тактики... Насильство використовує винаходи мистецтва і наукові відкриття, щоб протистояти власне насильству. Непомітні, ледь гідні згадки обмеження, які воно само на себе накладає у вигляді звичаїв міжнародного права, супроводжують насильство, не ослаблюючи насправді його ефекту».

Тема 2

Основні прийоми інформаційних впливів на сприйняття історії України

Кулеба Д. «Сусіди, що біжать по лезу»

...Гірка іронія – в тому, що Майдан, який запустив процес фундаментальних змін в Україні, був явищем глибоко ліберальним. Але агресія Росії вдарила по цьому лібералізму, зробивши націоналізм більш релевантним і дієвим. А наступ націоналізму у Східній Європі посилив релевантність.

Так, націоналізм може бути корисною грою, якщо в неї не заграватися. Але це непросто: коли замість коректності панує прямолінійність, загострювати проблеми вигідніше, ніж вирішувати їх, а пошук компромісів виходить з політичної та громадської моди. Така модель створює божевільні ризики для демократичних держав і міжнародних відносин, оскільки б'є по головному – безпеці. Безпека людини, громадських інститутів і цілих країн випаровується на очах.

Східна Європа зараз – простір тих, хто ступив на гостре лезо і намагається по ньому бігти. Хтось вимушено, хтось – з непідробним задоволенням. Українці схильні до нищівної державної самокритики. Один із наших мемів: «Ми самі в усьому винні». Але це не так. Ми не винні в тому, що націоналізм сусідів з історичних причин стосується нашої території. Ми винні лише в тому, що за останні три роки відчули в собі силу захищатися. Ось у чому причина загострень у відносинах із сусідами.

Звичайно, існує альтернатива – залишатися показово білими і пухнастими. Таких люблять. Але є проблема – на таких не зважають. Особливо в умовах поточної ситуації.

Можна, наприклад, не відкривати собі і світу свою історію. І не буде сварок із Польщею. Але тоді нашу історію відкриє Польща. Можна не захищати українську мову. І не буде сварок з Угорщиною. Але тоді Угорщина захистить монополію угорської мови на Закарпатті. І Будапешт, і Варшава будуть водночас праві з точки зору свого національного інтересу. Але у нас же свій інтерес. І так, ми повинні чути своїх сусідів. Але і вони повинні чути нас.

23 роки лагідності не зробили нас сильнішими. Майдан і війна з Росією зробили. Зараз нам не вистачає тільки економічних м'язів. Решту за останні три роки ми накачали. Так ось: не можна одночасно ставати сильнішими і більш поступливими. Особливо, якщо навколо сильні гравці з власними апетитами.

Нове Время за 17 листопада 2017 року. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/tishcho-bizhat-po-lezu-susidi-2219667.html>

Тема 3

Вузлові проблеми історії України в контексті інформаційного протистояння

Грушевський М. «Звичайна схема “русскої” історії й справа раціонального укладу історії східного слов’янства»

...Звичайно, прийнята схема «русскої» історії всім звісна. Вона починається з передісторії Східної Європи, звичайно про неслов’янську колонізацію, потім іде мова про розселення слов’ян, про сформування Київської держави, історія її доводиться до другої половини XII в., потім переходять до Великого князівства Володимирського, від нього – в XIV в. – до князівства Московського, слідиться історія Московської держави, потім Імперії, а з історії українсько-руських і білоруських земель, що лишалися поза границями Московської держави, часом беруться деякі важніші епізоди (як держава Данила, сформування Великого князівства Литовського і унія з Польщею, церковна унія, війни Хмельницького), часом не беруться зовсім, а в кождім разі з прилученням до Російської держави ці землі перестають бути предметом сеї історії.

Схема ся стара, вона має свій початок в історіографічній схемі московських книжників, і в основі її лежить ідея генеалогічна – генеалогія московської династії. З початком наукової історіографії в Росії сю схему положено в основу історії «Российского государства». Потім, коли головна вага перенесена була на історію народу, суспільності, культури, й «русская история» стала зближатися до того, щоб стати історією великоруського народу й його культурного життя, задержано ту ж схему в її головних моментах, тільки стали відлітати епізоди що далі, то більше. Ту ж схему, в простішій формі, прийняла наука «истории русского права», складаючися з трьох відділів – права Київської держави, московського й імперського.

Через таку традиційність, через таке довге уживання до сеї схеми, привикли й її невігоди, нераціональності не вражають прикро, хоч вона повна таких нераціональностей, і то дуже великих. Я вкажу деякі, не маючи претензії вичислити їх всі.

Передовсім дуже нераціональне сполучування старої історії полудневих племен, Київської держави, з її суспільно-політичним укладом, правом і культурою, з Володимиро-Московським князівством XIII–XIV вв., так, наче се останнє було його продовженням. Се можна було московським книжникам – для них досить було генеалогічного преемства, але сучасна наука шукає генетичної зв’язі і не має права зв’язувати «київський період» з «володимирським періодом», як їх невідповідно називають, як стадії того самого політичного й культурного процесу. Ми знаємо, що Київська держава, право, культура були утвором одної народності, українсько-руської, Володимиро-Московська – другої, великоруської.

Сю різницю хотіла була затерти Погодінська теорія, населивши Подніпров'я X–XII вв. великоросами й казавши їм потім, в XIII–XIV вв., відси виемігрувати, але я сумніваюся, що хто-небудь схоче тепер боронити стару історичну схему сею ризиковною, всіма майже полишеною теорією. Київський період перейшов не у володимиро-московський, а в галицько-волинський XIII в., потім литовсько-польський XIV–XVI вв. Володимиро-Московська держава не була ані спадкоємницею, ані наступницею Київської, вона виросла на своїм корені, і відносини до неї Київської можна б скорше прирівняти, напр., до відносин Римської держави до її галльських провінцій, а не преемства двох періодів у політичній і культурній житті Франції. Київське правительство пересадило в великоруські землі форми суспільно-політичного устрою, право, культуру, вироблені історичним життям Києва, але на сій підставі ще не можна включати Київської держави в історію великоруської народності. Етнографічна і історична близькість народності українсько-руської до великоруської не повинна служити причиною до їх перемішувань – вони жили своїм життям поза своїми історичними стичностями і стрічами.

Тим часом наслідком пришивання Київської держави на початок державного й культурного життя великоруського народу що бачимо? Історія великоруської народності зістається, властиво, без початку. Історія сформування великоруської народності досі зістається нев'ясненою, через те що її історію починають слідити від середини XII в., і за київським початком сей свійський початок зовсім неясно представляється людям, що вчилися «русської історії». Не слідиться докладно за процесом рецепції й модифікації на великоруській ґрунті київських суспільно-політичних форм, права, культури; в таких формах, які мали вони в Києві, на Україні, їх попросту включають в інвентар великоруського народу, «Русского государства». Фікція «київського періоду» не дає можності відповідно представити історії великоруської народності.

Тому що «київський період» прилучається до державної й культурної історії великоруського народу, зістається без початку й історія українсько-руської народності. Підтримується старе представлення, що історія України, «малорусского народа» починається доперва з XIV–XV віком, а що перед тим – то історія «общерусская». Ся знов «общерусская история» свідомо і несвідомо на кождім кроці підмінюється поняттям історії державної і культурної великоруського народу, і в результаті українсько-руська народність виходить на арену історії в XIV–XVI вв. як би щось нове, мовби її перед тим там не було або вона історичного життя не мала...

Тема 4

Давня історія України в інформаційному протистоянні

Пріск Панійський про посольство римлян до гуннів

(448 г. після Н. Х.; Феодосійської ери 41-й)

(Exс. De leg. Rom. P. 47–71)

...Після дому царського, найвідмінніший був дім Онігісіїв, також із дерев'яною огорожею; але огорожа ця була прикрашена вежами, як Аттіли. Недалеко від огорожі була велика лазня, збудована Онігісієм, який мав після Аттіли величезну силу між Скіфами. Він перевіз для цієї споруди каміння із землі Пеонської; бо у варварів, що населяють тутешню країну, немає ані каменю, ані лісу. Матеріал же цей використовується у них привізний. Архітектор, який будував лазню, був житель Сірмія, взятий у полон Скіфами. Він сподівався здобути свободу в нагороду за своє мистецтво, але натомість був підданий працям тяжчим, ніж Скіфська неволя. Онігісій зробив його своїм банщиком. Він повинен був прислуговувати йому та домашнім його, коли вони милися у лазні. Під час в'їзду в селище, Аттіла зустрів дів, які йшли рядами під тонкими білими покривалами. Під кожним із цих довгих покривал, що підтримувалися руками жінок, що стояли по обидва боки, було до семи або більше дів; а таких лав було дуже багато. Ці діви, перед Аттілою, співали скіфські пісні. Коли Аттіла був біля будинку Онігісія, повз який прокладено дорогу, що веде до царського двору, – дружина Онігісія вийшла з дому з багатьма служителями, з яких одні несли страву, а інші вино: це у Скіфів знак чудової поваги. Вона вітала Аттілу, і просила його скуштувати того, що йому підносила для виявлення своєї поваги. Завгодно дружини улюбленця свого Аттіла, сидючи на коні, їв страву зі срібної посудини високо піднятої служителями. Скуштувавши вина з піднесеної йому чаші, він поїхав до царського дому, який був вище за інших, і побудований на піднесенні.

...Оскільки дружина у них складається з різних варварських народів, то і дружинники, окрім своєї варварської мови, переймають один від одного і гунську, і готську, й італійську мову. Італійську – від частого спілкування з Римом...

...У селищах відпускали нам у їжу – замість пшениці – просо, замість вина, так званий у тубільців «медос». Наступні за нами служителі отримували просо і питво, що добується з ячменю, яке варвари називають «камос».

...Після того, як він [Атілла] був оплаканий такими стогнаннями, вони (гунни) справляють на його кургані «страву», так називають це вони самі, супроводжуючи її величезним бенкетом.

Тема 5

Середньовічна історія України в інформаційному протистоянні

Тітмар Мерзебурзький про Володимира Великого, Святополка, Ярослава, місто Київ

...Поступлю далі в своїх увагах і згадаю про неправдиве поступування короля руського [Ruscox] Володимира [Wlodemiri]. Він взяв жінку з Греції, на ім'я Олена [виправлено на Анну], що засватана була за Оттона III та хитрим підступом відібрана, і за її намовою прийняв святу віру християнську, але добрими ділами її не украсив.

Бо був з нього чоловік надзвичайно розпусний і лютий, і дуже нашкодив тендітним Данаям. Мав він трьох синів, і одного з них оженив з дочкою князя Болеслава, нашого напасника.

З нею послано з Польщі Рейнберна, єпископа Солі Колобрезької; він уродився в окрузі, зв[аній] Гассегун і, освічений свобідною наукою у розумних учителів, дійшов годності єпископської, думаю – заслуженої.

Скільки попрацював у повіреній йому справі – на се не вистачить ані мого знаття, ані красномовності: поруйнував і спалив храми ідолських; в море, присвячене демонам, вкинув чотири камні, помазаних св[ятим] помазанням і очистив благословенною водою, і всемоцному Господові нову галузь на неплодному дереві – себто в народі дуже неосвіченим, порослі св[ятої] проповіді вивів; тіло своє мордуючи неспанням, нуждою і мовчанням, серце обернув до богомисленної розваги.

Згаданий вище король [Володимир], прочувши, що син його з потайної наради Болеслава збирається до повстання на нього, взяв його [Рейнберна] разом з ним [Святополком] і жінкою, і віддав під осібні в'язниці.

Там всечесний отець, чого явно не міг робити, потай на славу Божу робив пильно далі. Тут, помирившись з Найвищим Священиком слізьми й жертвою неперестанної молитви, що неслась з смиренного серця, визволений з тісної в'язниці тілесної, радісно перейшов до свободи вічної слави.

А ім'я того короля [Володимира] несправедливо толкують: «володіти миром», бо не то зветься правдивим миром, що мають від часу до часу неправедні, або держуть властители світу сього, бо сей завше хисткий, але той тільки виключно ним володіє, хто, заспокоюючи всякий рух свого духу, здобуває царство Бога, що переборює перешкоди втіхою терпіння.

І той єпископ, в небесній безпечності пробуваючи, сміється з погроз неправедного чоловіка, володіє чистотою подвійною і дивиться на полум'я кари того розпусника, бо, як свідчить учитель наш Павел: «перелюбів судить Бог». Болеслав, довідавшись про все отсе, не занехав, скільки міг, за те помститись.

По тому король той вмер у старості, полишивши всю спадщину свою двом синам, тим часом, як третій був у в'язниці, але звідти він втік, полишивши жінку, й утік до тестя.

А король той мав пов'язку на стегнах, яка підкреслювала його слабкість, і то ще побільшило його прирождену хтивість. Учитель же спасіння нашого Христос, велячи нам опоясати свої чресла, сповнені погибельним багатством розкоші, не до чого іншого, як до здержності нас покликає.

І король той, чувши від своїх проповідників про світильники запалені, пляму вчиненого гріха стер пильною щедрістю милостині; бо писано: «давайте милостиню, і все у вас буде чисто».

І він, бувши вже в старших літах і довго панувавши над згаданим королівством, вмер, і поховано його в Києві [Cuiewa], великім місті, в церкві мученика Христового і папи Климента, коло вищезгаданої жінки його: їх гроби стоять всередині тої церкви зверху.

Власть же його ділиться між двома синами, і Христове слово скрізь справджується: «бо я боюся, що виходить те, чому голос правди каже сповнюватись; а він каже: всяке царство, розділившись само на себе, розпадеться», і таке далі; всі християни молять, щоби Бог перемінив такий присуд щодо сих країв.

...

Не можна промовчати, що за біда тяжка трапилась на Русі [ruscia]. Болеслав напав на неї з великим військом і багато їй пошкодив. Місяця липня в 11 день августівських календ [22-го липня] згаданий князь [Болеслав] прийшов до якоїсь ріки [Буг] і там війську своєму каже стати табором і приготувати потрібні мости.

Коло неї ж і король русинів [rex rutorum; Ярослав] стояв зі своїми і чекав неспокійно, який буде кінець заміреної з обох боків битви. Тим часом ворог, викликаний поляками, сміливо виступає на битву, але з несподіваним щастям його проганяють від ріки, яку він обороняв.

Довідавшись про се, Болеслав осмілюється і вмовляючи товаришів, щоб готувались і поспішали, швидко, хоч і тяжко, переходить ріку. Противне військо, полками ушикувавшись супроти них, даремно силкується боронити вітчизну, бо вже з першим натиском відступає і після сього не дає сміливого відпору.

Там тоді забито незчисленну силу втікачів, а мало переможців. З наших загинув лицар Герик, що його імператор наш довго держав у в'язниці. Після сього дня Болеслав щасливо, як хотів, наганяв розбитих ворогів: всі мешканці його приймають і частують дорогими дарунками...

А тим часом Ярослав силою опановує одно місто, що належало його брату [Турів], і забирає його мешканців. Місто ж Київ [Kitava], дуже сильне, вороги

педенеї знесиловали частими нападами з намови Болеслава, і поруйновано його великою пожежею.

Мешканці його боронили, та скоро мушили відкрити ворота іноземним воїнам, бо король їх втік і покинув, і 19 д[ня] календ септембрських [14 серпня] прийняло [місто] Болеслава і свого князя Святополка [Zentopolcum], якого давно не бачило – його ласкою і страхом перед нашими придбано весь той край.

Архієпископ міста прийняв їх, як приходили, з мощами святих і іншими святощами різними в монастирі Св[ятої] Софії, що рік перед тим погорів від нещасливого випадку.

Була там невістка вищезгаданого короля, жінка і дев'ять сестер його, і старий розпусник Болеслав одну з них, до якої давніше сватався, неправедно забрав, забувши про свою законну дружину. Незчисленна сила грошей йому тут надана, більшу частину їх він роздає своїм приятелям і прихильникам, а дещо посилає до вітчизни.

В помочі згаданому князю було з нашого боку 300, угрів 500, а з печенігів 1 000 чоловік. Всіх їх виправили додому, бо князь той тішився, що тубільці вертались і показували себе вірними йому.

В великім сім місті, столиці того королівства, є 400 храмів і 8 торгів, люду незчисленна сила, а він, як і весь сей край, боровся з дуже шкідливими для них печенігами і інших [ворогів] перемагав силою втікачів – рабів, що сюди звідусіль збігаються, а також швидких данів.

Потішений таким щастям, Болеслав послав архієпископа згаданої церкви до Ярослава, щоб той попросив у нього, аби вернув його доньку, а обіцяв віддати його [Ярослава] жінку з невісткою і сестрами його.

Слідом за тим він відправив до нашого імператора з багатими дарами улюбленого свого абата Туні, щоб той забезпечив на майбутнє його милість і допомогу, і оголосив, що він зробить все, що той забажає.

В близьку йому Грецію він також відправив послів, які повинні були обіцяти її імператору всі блага, якщо той захоче мати його своїм другом, і оголосив, що в іншому випадку він знайде в ньому самого запеклого і непримиренного ворога.

Над ними усіма стояв всемогутній Бог, що милостиво показав, що добре Йому і вигідно нам.

Тема 6

Нова та новітня історія України в інформаційному протистоянні

Із видання Роз'яснення ОУН

«Хто такі бандерівці та за що вони борються»

(1950; за матеріалами Петра Полтави, 1944)

БОЛЬШЕВИЦЬКІ ГНОБИТЕЛІ БОЯТЬСЯ, ЩОБ НАРОДНІ МАСИ СССР ЗНАЛИ ПРАВДУ ПРО БАНДЕРІВЦІВ

На всій Україні, а, можливо, і в усьому Союзі немає, мабуть, ні однієї такої людини, яка нічого не чула б сьогодні про ту визвольну протибольшевицьку боротьбу, що її ось уже впродовж шести [1] років, головно в західньо-українських областях, веде український народ. На всій Україні, а, можливо, і в усьому Союзі сьогодні немає, мабуть, ні однієї такої людини, яка нічого не чула б про бандерівців. Героїчної боротьби мільйонів не вдалося сховати перед народними масами Союзів навіть большевицьким гнобителям. Вістки про цю боротьбу різними шляхами облетіли всі величезні союзовські простори, і сьогодні знають про неї вже майже всі союзовські люди.

Та хоч сьогодні про нас, бандерівців, про нашу протибольшевицьку визвольну боротьбу вже майже чули всі союзовські люди, то, проте, вони не завжди знають про нас правду. Багато союзовських людей, вірючи большевицькій пропаганді, думає, що ми, бандерівці, – справді «українсько-німецькі націоналісти» тобто гітлерівські, чи, як останньо брешуть большевики, англо-американські агенти, що ми справді – «куркулі» чи «буржуї», що ми справді – «бандити», і тільки тому сидимо в лісі й перебуваємо в підпіллі, що «боїмося народного правосуддя».

Усе це, що говорить про нас большевицька пропаганда, – найбезсоромніша, цинічно-підла брехня. Большевицькі вороги народу поширюють цю брехню про нас з метою закрити перед народними масами Союзів справжній національно- і соціально-визвольний характер нашого руху. Вони бояться іменно, щоб народні маси Союзів, пізнавши справжні цілі нашої боротьби, її прогресивний, народньо-визвольний характер, не заразилися революційними, бандерівськими ідеями і самі не стали за прикладом українського народу на шлях визвольної протибольшевицької боротьби. Большевицькі імперіялісти розуміють, що це означало б кінець їхнього панування над народами Союзів, їхню загибель. Щоб не допустити до цього, щоб могли і далі безкарно гнобити й експлуатувати десятки народів Союзів, сотні мільйонів працюючих, большевицькі бандити, з одного боку, докладають усіх зусиль, щоб фізично знищити всіх учасників нашого визвольного-революційного руху, знищити нашу підпільну революційну організацію, і, з другого боку, не зупиняються ні перед найогиднішим навіть наклепом, перед ніякою брехнею, щоб тільки наш

революційний рух в очах народних мас Советського Союзу заплямувати, зне-славити, ідейно скомпрометувати і таким чином зробити його неприйнятним для народів і працюючих мас Советського Союзу.

Та це на довшу мету большевицьким мрякобісам ніяк не вдасться. Так, як не вдалося їм закрити перед народами Советського Союзу самого факту нашої протибольшевицької боротьби, хоч як вони до цього змагали й змагають, так не вдасться їм на довгий час закрити перед советськими людьми й правди про справжній характер нашого руху. Яких би заходів большевики не вживали, то правда про нас, бандерівців, правда про визвольну боротьбу українського народу завжди собі промостить шлях до советських народніх мас. «Брехнею далеко не заїдеш» – каже українська народна приповідка.

Сказати советським людям коротко правду про нас, бандерівців, про наш визвольно-революційний рух – саме завдання цієї брошури.

БАНДЕРІВЦІ – ПОСЛІДОВНІ БОРЦІ ЗА ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Бандерівці – це, в останній час, загально вживана, популярна назва всіх учасників повстанської і підпільної визвольної боротьби, що її в період гітлерівської окупації підняв український народ проти німців і, що її від 1944 року він продовжує вести проти большевицьких загарбників. Ця назва утворилася від прізвища славного сина українського народу, довгорічного революційного борця за волю і державну незалежність України, керівника революційної Організації Українських Націоналістів (ОУН) – Степана Бандери.

Організація Українських Націоналістів, керована Степаном Бандерою, є на українському ґрунті єдиним послідовним реалізатором ідеї, революційної, безкомпромісної боротьби українського народу проти всіх окупантів за його національну волю і незалежність. ОУН завжди вела найрадикальнішу протиокупантську боротьбу в період до 1939 року. Єдині ми, бандерівці, організували активну революційну боротьбу проти большевицьких загарбників у 1939–41 рр. В місяці червні 1941 року, після відступу з частини України большевицької армії, ОУН керована С. Бандерою створила Уряд і проголосила незалежність Української Держави (30 червня 1941 р.). Коли ж німці зайняли вороже становище до цього Акту, коли вони заарештували керівника ОУН С. Бандеру, уряд на чолі із прем'єр-міністром Я. Стецьком та багатьма іншими керівними українськими революціонерами, – ОУН керована С. Бандерою, зразу ж повела проти гітлерівців активну спочатку підпільну, а від осені 1942 р. – повстанську боротьбу. Від 1944 року, тобто від чергової окупації всіх українських земель московсько-большевицькими імперіялістами, ОУН, керована С. Бандерою, є на українських землях єдиною організованою самостійницькою політичною силою. Єдина вона у

важких умовах большевицької окупації залишилася з народом на полі бою і, йдучи в авангарді визвольної боротьби проти большевицьких загарбників, ось уже впродовж шести років віддано служить справі визволення України з-під панування окупантів. У завзятій боротьбі ОУН, керована С. Бандерою, ось уже впродовж шести років не тільки витримує скажені атаки ворога, але й на багатьох ділянках нашого революційного фронту розгортає успішний наступ.

Ідейно-політичне обличчя бандерівців – єдине. Зате за своєю організаційно-партійною приналежністю бандерівці – це або а) члени ОУН, керованої С. Бандерою, або б) безпартійні українські патріоти, які борються за волю і державну незалежність України як в Українській Повстанчій Армії (УПА), так і в революційному підпіллі. УПА виникла в 1942 році в порядку розгортання українським народом масової всенародної боротьби проти гітлерівських окупантів. ОУН, керована С. Бандерою, була ініціатором, першим організатором і керівником УПА. УПА від початку її утворення і до сьогодні командує один із найвизначніших українських революціонерів, довгорічний підпільний борець за волю українського народу – генерал Тарас Чупринка.

Найвище керівництво всією визвольно-революційною боротьбою українського народу здійснює Українська Головна Визвольна Рада (УГВР) – революційний Парлямент і Уряд українського народу на час його визвольної боротьби. УГВР утворилася в липні 1944 року в умовах протигітлерівської боротьби УПА. Вона складається з представників різних українських самостійницьких партій і середовищ з усіх українських земель. УГВРаді підпорядковується УПА, все українське революційне підпілля, в її склад входить ОУН, керована С. Бандерою, її підтримує весь український народ, який веде активну протибольшевицьку боротьбу.

ЧОМУ МИ, БАНДЕРІВЦІ, НАЗИВАЄМО СЕБЕ НАЦІОНАЛІСТАМИ?

Ми, бандерівці, називаємо себе націоналістами тому, що центральне місце в нашій ідеології займає вчення про націю. Згідно з цим вченням, ми, націоналісти, в протилежність марксистам і большевикам уважаємо, що:

а) народ, нація є найвищий і найміцніший тип людської спільноти – вищий і міцніший, ніж суспільна кляса;

б) в міжнародному розрізі суб'єктом історії є народи, нації, а не суспільні кляси;

в) народи, нації не є явище історично перехідне, властиве тільки епосі капіталізму, але явище, властиве всім суспільно-економічним формаціям;

г) найкращі умови для всебічного розвитку народу забезпечує тільки національна держава;

д) найкращою міжнародною системою, яка однаково відповідає інтересам окремих народів, як і інтересам міжнародного співробітництва та встановленню справжньої дружби між народами, є система вільних національних держав усіх народів світу;

е) передумовою покращення долі працюючих клас поневоленого народу є національно-політичне визволення всього народу;

є) в протилежність українським большевикам, які своїм найвищим наказом мають волю своїх кремлівських господарів, ми, українські націоналісти, за наш найвищий наказ маємо добро і щастя українського народу.

Найвищим найважливішим завданням українського народу у теперішній момент ми вважаємо боротьбу проти московсько-большевицьких окупантів та їх українських агентів – українських большевиків, за національне і соціальне визволення українського народу, за побудову української, справді незалежної, національної держави.

УКРАЇНСЬКІ НАЦІОНАЛІСТИ НЕ Є ШОВІНІСТИ, НІ ІМПЕРІЯЛІСТИ

Ми, українські націоналісти, не є шовіністи. Борючись за незалежну українську державу, ми боремося тільки за здійснення українським народом тих прав, якими вже давно користується величезна більшість народів світу, і які (права) вже давно визнано природними правами кожного народу. До речі, наша боротьба є законною боротьбою навіть з точки зору большевицьких законів: конституція ССРСР забезпечила за кожним народом право на вільний вихід із складу ССРСР. До всіх народів світу ми плекаємо щирі симпатії. З усіма народами світу, в тому числі і російським народом, який побудує свою національну державу на своїх етнографічних землях, ми хочемо жити в дружбі і співпраці. Ми не боремося проти сусідніх нам народів у цілому, а тільки проти тих імперіялістичних сил, які нас поневолюють. Підкреслюємо ще раз: усі народи, в тому числі російський і польський народи, ми цінімо, шануємо та прагнемо до дійсної дружби і співпраці з ними. Ми ненавидимо і боремося тільки проти тих імперіялістичних сил, які нас поневолюють або хочуть поневолити.

МИ, БАНДЕРІВЦІ, НЕ БУЛИ, НЕ Є І НЕ БУДЕМО НІЧИЄЮ АГЕНТУРОЮ

Ми, бандерівці, ніколи не були, не є і не будемо нічиєю агентурою. В нашій боротьбі за національну державну незалежність України ми орієнтуємося тільки на власні сили українського народу.

Зокрема ми, бандерівці, ніколи не співпрацювали з німцями, як це про нас брешуть большевицькі вороги народу. У нашій підпільній літературі ми вже не раз відповідали на цей підлий наклеп. З перших днів окупації України гітлерів-

цями, ОУН, керована С. Бандерою, повела проти них активну підпільну боротьбу. З кінцем 1942 р. для боротьби з гітлерівцями ОУН почала творити збройні групи. Ці збройні групи дали початок УПАрмії. Впродовж 1942–44 рр. багатотисячна УПА, революційне підпілля ОУН своєю збройною боротьбою завдали німцям значних втрат у людях, майні, транспорті. В 1943–44 рр. під виключною контролею УПА перебували цілі райони Полісся, Волині, Карпат, окремі лісові масиви Галичини. Про цю боротьбу свідчить той факт, що в гітлерівських тюрмах і концтаборах опинилися тисячі українських революціонерів на чолі з С. Бандерою, Я. Стецьком та багатьма іншими керівними членами нашого руху. В німецьких тюрмах, від гестапівських куль, на всіх широчезних просторах України загинули такі керівні бандерівці, як Іван Климов-Легенда (Львів), Дмитро Мирон-Орлик (Київ), Микола Лемик (Харківщина), Пантелеймон Сак-Могила (Київ), Сергій Шерстюк (Кривий Ріг), та сотні інших.

У гітлерівців, як в окупантів України і ворогів усіх волелюбних народів, ми стріляли, а не з ними співпрацювали. Про це знає не тільки весь український народ, але і увесь світ.

МИ, БАНДЕРІВЦІ, – БОРЦІ ЗА ІНТЕРЕСИ ПРАЦЮЮЧИХ МАС, А НЕ ОБОРОНЦІ ЕКСПЛУАТОРСЬКИХ КЛЯС

Большевицькі брехуни намагаються представити нас перед народними масами як оборонців інтересів «куркулів» чи «буржуїв». Це також підла брехня. Ми не маємо нічого спільного з цими клясами ні з погляду цілей нашої боротьби, ні з погляду соціального походження і клясової приналежності учасників нашого руху. Коли йдеться про соціальні цілі нашої боротьби, то ми, бандерівці, боремося за побудову безкласового суспільства. Ми є проти повороту в Україну як поміщиків, так і капіталістів. Ми є за знищення в Україні нової експлуаторської паразитарної кляси – кляси большевицьких вельмож, складеної з верховодів партії, МВД і МГБ, адміністрації, армії. Ми є за суспільну власність на знаряддя і засоби виробництва. Проти колгоспів ми виступаємо тому, що вони являються знаряддям нещадної експлуатації селянства большевицькою правлячою клікою.

Конференція ОУН на Українських Землях 1950 р. сформулювала програмові постанови про земельне питання в такій формі:

«ОУН бореться за повне знищення колгоспного кріпацтва в Україні, проти повороту до поміщицько-капіталістичного ладу, за безплатну передачу землі селянам на власність на базі одноосібних трудових господарств».

«Рівночасно ОУН признає право на громадсько-кооперативні і різні спілкові форми господарювання землею, якщо вони побудовані на добровільній згоді селян і на їх власній праці».

Так само обстоїть справа, коли йдеться про соціальне походження учасників нашого руху.

Малоземельні і безземельні селяни, наймити, середняки, робітники, студенти, учні середніх шкіл, інженери, лікарі, юристи, учителі, – ось хто такі учасники нашого руху за своїм соціальним походженням.

Хіба ж ми можемо боротися проти своїх батьків? Хіба ж підтримували б нас так широко українські працюючі маси, коли б ми боролися за ворожі їм цілі? Для кожної думаючої людини повинно бути ясным, що ні.

ЧИ МИ, УКРАЇНСЬКІ РЕВОЛЮЦІОНЕРИ І ПОВСТАНЦІ, БОРЕМОСЯ ПРОТИ БОЛЬШЕВИЦЬКИХ ГНОБИТЕЛІВ І ЕКСПЛУАТАТОРІВ?

Ми, бандерівці, боремося проти большевиків тому, що вони як щодо України, так і щодо всіх інших неросійських народів ССРСР провадять політику жорстокого національного гноблення й економічної експлуатації.

Український народ, як і кожний інший советський неросійський народ, не має в ССРСР ніяких національно-політичних прав, і перебуває у стані повного політичного поневолення. Так звана Українська ССР, як і кожна інша т. зв. союзна республіка, являється по суті не «незалежною державою українського народу», як про це брешуть большевики, а звичайною адміністративною одиницею, звичайною безправною губернією большевицької імперії.

Про все, згідно тільки з власними імперіялістичними інтересами, цілковито ігноруючи потреби окремих народів, всупереч їхнім найжиттєвішим інтересам, вирішує большевицький імперіяльний центр – большевицька Москва.

Большевики жахливо експлуатують Україну, і кожен іншу т. зв. союзну республіку, в економічному відношенні. Кремлівські імперіялісти використовують Україну в першу чергу як сировинну базу для промисловості центральних районів Росії.

В Україні, як і в кожній іншій т. зв. союзній республіці большевики провадять політику жорстокого культурного гноблення. За роки большевицької влади в Україні ЧК, ГПУ, НКВД, МВД, МГБ знищили сотні українських учених – істориків, мовознавців, літературознавців, економістів, знищили сотні письменників, поетів, мистців.

Усе життя в Україні русифікується. В усіх адміністраційних, культурних та економічних інституціях, у всіх університетах, інститутах фактично панує російська мова. Неподільно панує російська мова в армії, її накидається українському народові методами посереднього тиску. Уся культурна політика большевицьких гнобителів в Україні має на меті повну культурну асиміляцію України з Росією, повну ліквідацію культурної окремішности українського народу.

Большевики масово винищують український народ фізично. Три рази за час свого панування в Україні вони навмисне викликали голод. Жертвою цього навмисне викликаного голоду впало до сьогодні в Україні близько десяти мільйонів українців, сотні тисяч українських чоловіків і жінок вислано в Сибір, Середню Азію. Тут вони, будучи примушеними жити в найжахливіших умовах, масово вмирають. Сотні тисяч українських патріотів знищили большевицькі гнобителі по тюрмах, на засланнях, у концтаборах, розстріляли у безпосередній боротьбі. Тільки за останні роки в боротьбі проти нашого визвольного-революційного руху вони знищили кілька десятків тисяч українців.

Ми, українські революціонери і повстанці, боремося проти большевиків тому, що вони встановили в СРСР режим нещадного соціального гноблення й економічної експлуатації працюючих мас.

Місце колишніх експлуататорів-поміщиків і капіталістів – займають сьогодні нові суспільні паразити-верховоди большевицької партії, МВД і МГБ, адміністрації, армії. Ці верховоди вже виразно оформилися в нову експлуаторську класу – класу большевицьких вельмож. Основою формування цієї нової паразитарної, експлуаторської класи є її політичні привілеї: монополітичне становище большевицької партії, її необмежена влада, повна безконтрольність комуністів з боку народних мас.

Большевицькі поневолювачі поставили працюючих Советського Союзу фактично на становище античних рабів. Ми, українські повстанці і революціонери, – сини працюючого народу, не можемо не боротися проти такої політики большевицьких ворогів народу щодо працюючих мас, так само, як не могли не боротися проти поміщиків і капіталістів передові працюючі колишньої царської Росії. Боронити інтереси селян робітників, працюючих інтелігентів, боротися за їхнє соціальне визволення – вважаємо своїм священним обов'язком.

Навчальне видання

Мелєкєсцев Кирило Ігорович

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОТИСТОЯННІ

Методичні рекомендації для здобувачів вищої освіти ОС «Бакалавр» спеціальності 032 / В9 Історія та археологія ОП «Історія та археологія» та 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії ОП «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Електронне видання

Редактор Л. О. Ноцька
Технічний редактор О. К. Гомон

Підписано до друку 16.01.2026 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Друк – цифровий. Умовн. друк. арк. 2,32.
Тираж 30 прим. Зам. № 3.

Донецький національний університет імені Василя Стуса
21021, м. Вінниця, вул. 600-річчя, 21.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру
серія ДК № 5945 від 15.01.2018 р.